

Små avlopp ingen skitsak

Uppföljning av Naturvårdsverkets tillsynskampanj för små avlopp

Små avlopp ingen skitsak

Uppföljning av Naturvårdsverkets tillsynskampanj för små avlopp

Jane Hjelmqvist

Havs- och vattenmyndighetens rapport 2012:11

Dnr 2298-11 samt Dnr 1325-12

Havs- och vattenmyndigheten

Datum: 2012-06-10

*Rapporten har skrivits av NNN på uppdrag av
Havs- och vattenmyndigheten.
Författaren svarar själv för tolkningar och slutsatser*

Ansvarig utgivare: Björn Risinger

ISBN 978-91-87025-11-2

Illustration framsida: Ekberg/Megapix, Wikström/Johnér Bildbyrå

Havs- och vattenmyndigheten

Box 11 930, 404 39 Göteborg

www.havochvatten.se

Förord

Havs- och vattenmyndigheten har gett Urban Water i uppdrag att genomföra en uppföljning av Naturvårdsverkets tillsynskampanj *Små avlopp ingen skitsak*. Uppföljningen har genomförts i form av en enkät till de 137 kommuner som deltagit i tillsynskampanjen. Resultatet har jämförts med resultat från de två tidigare enkäterna som genomfördes innan kampanjen började och då kampanjen hade pågått ett år. Kampanjens mål har följts upp och en mindre utvärdering av kampanjens metodik har också kunnat göras. Resultaten är viktiga för uppföljning av arbetet med små avlopp i Sveriges kommuner men också för de centrala myndigheterna, Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten, i utformning av framtida kampanjer för tillsynsvägledning. Jane Hjelmqvist var uppdragsledare och har genomfört de flesta arbetsmoment i uppdraget. Erik Kärrman och Linda Tegelberg har bidragit med synpunkter på rapporten och redigering. Christina Zetterström har assisterat vid hanteringen av enkäten.

Projektansvarig på Havs- och vattenmyndigheten har varit Maria Hübinette på Tillsynsavdelningen.

Göteborg september 2012

Johan Löwenadler Davidsson
Chef Tillsynsavdelningen

SAMMANFATTNING.....	1
INLEDNING	3
BAKGRUND	3
KAMPANJENS SYFTE OCH MÅL	4
KAMPANJENS METODIK	4
KAMPANJENS GENOMFÖRANDE	5
GENOMFÖRANDE AV UPPFÖLJNINGEN	7
ENKÄT UTSKICK.....	7
SAMMANSTÄLLNING AV SVAREN, TOLKNING AV MÅLEN	8
SVARSFREKVENNS FÖR ENKÄTER	8
ENKÄTSVAR SOM INGÅR I UPPFÖLJNINGEN	9
KAMPANJENS RESULTAT – MÅLUPPFÖLJNING	10
MÅL 2, 3 OCH 5 - DELTAGANDE KOMMUNER OCH LÄN	10
MÅL 1 - ÖKA ANTALET AVLOPPSÄRENDEN	12
KOMMUNERS INSATSER – PERSONRESURSER OCH TYP AV INSATS.....	13
HUR KOMMUNER HAR ANVÄNT SIG AV KAMPANJENS VERKTYG	14
FEEDBACK OM KAMPANJEN	16
UTVÄRDERING AV KAMPANJEN	16
SLUTSATSER	21
REFERENSER OCH LITTERATUR	22
BILAGA 1.....	23
ENKÄT FÖR UPPFÖLJNING 2011	23
BILAGA 2.....	1
LISTA ÖVER KOMMUNER SOM DELTOG I KAMPANJEN	1
BILAGA 3.....	2
LISTA ÖVER LÄNSSTYRELSESR SOM DELTOG I KAMPANJEN	2
BILAGA 4.....	3
LISTA ÖVER KOMMUNER SOM SVARADE PÅ SAMTLIGA ENKÄTER	3

Sammanfattning

Naturvårdsverket uppskattar antalet enskilda avlopp till närmare en miljon. Av dessa bedöms omkring 125 000 avlopp inte ha längre gående rening än slamavskiljning. Utsläpp från små avlopp orsakar lokala problem så som dåligt dricksvatten och övergödning i närliggande vattenförekomster, men beräknas också vara en betydande källa till kväve- och fosforutsläpp till våra hav.

Under åren 2010 och 2011 genomförde Naturvårdsverket en tillsynskampanj för små avlopp, *Små Avlopp Ingen Skitsak* (SAIS). Kampanjen var ett samarbete med kommuner och länsstyrelser med syfte att öka åtgärdstakten av undermåliga små avlopp. Ett flertal centrala myndigheter och Kunskapscentrum små avlopp medverkade också i kampanjen.

Kampanjens huvudsakliga tillsynsverktyg var information som det strategiska styrmedlet för att åstadkomma en förändring hos verksamhetsutövarna och där möjlighet finns att nå många med lite resurser. En del nytt stödmaterial togs fram av Naturvårdsverket, men avsikten var också att kampanjen i stor utsträckning skulle möjliggöra erfarenhetsutbyte mellan kommuner samt att sprida goda exempel från och till deltagande kommuner. För att åstadkomma detta ordnades två seminarier och ett web-baserat forum etablerades dels för att möjliggöra tillgång till information, rapporter och annat, men också för att skapa en kontaktyta för dialog mellan kommuner och mellan kommuner och Naturvårdsverket.

Kampanjen hade sex mål:

1. Öka summan av antalet tillstånds- och anmälningsärenden för enskilda avlopp per år totalt i de deltagande kommunerna med 40 % jämfört med 2009.
2. Få med 50 % av kommunerna i kampanjen.
3. Få med 80 % av de havsnära kommunerna söder om Gävle.
4. 90 % av kommunerna som deltagit i kampanjen upplever att de fått bra stöd från Naturvårdsverket i kampanjen.
5. Få med alla länsstyrelser som har någon kommun med i kampanjen.
6. Efterlämna metodik och goda exempel som gör att åtgärdstakten för enskilda avlopp ökar på längre sikt.

Kommunernas arbete har följts upp genom webenkäter efter ett år av kampanjen och efter kampanjens avslut. Svaren har jämförts med svaren från en basmatning som gjordes året innan kampanjen drog igång.

Uppföljningen visar att inget av de fem kvantifierbara målen uppfylldes. Vissa stödmaterial, illustrationerna och bladet 'rött, gult och grönt avlopp' har använts i stor utsträckning av kommuner och i utvärderingen har kommunerna ansett att detta material har varit ett stöd i deras arbete. Men, när det gäller insatser för att skapa en plattform för samarbeten och erfarenhetsutbyte uppskattade kommunerna informationsutskicken från Naturvårdsverket i större utsträckning än de seminarier som ordnades och webforumet som skapades.

Det fanns ändå några ljuspunkter från kampanjen. Många kommuner upplevde att de genom en nationell satsning fått stöd för ökade tillsynsinsatser för små avlopp och respekt för sitt arbete.

Även ute i samhället upplevdes att Naturvårdsverket hade lyckats lyfta frågan. Medieinsatserna och det informationsmaterial som togs fram såsom bladet ”rött-gult-grönt avlopp” ansågs vara ett bra första steg och det uttrycktes förhoppningar om att detta kommer att följas av mer vägledning i form av verktyg för tillsyn.

Inledning

Bakgrund

I Sverige finns idag fler än 900 000 små avlopp, varav 660 000 med WC. Permanentboende utgjorde strax över hälften av totala antalet små avlopp och svarar för mer än 470 000 av de små avloppen med WC. En stor del av de befintliga enskilda avloppsanordningarna har uppskattats ha behov av upprustning.

I Naturvårdsverkets plan för tillsynsvägledning för 2010-2012 angavs följande:

”Utsläpp från enskilda avlopp har stor betydelse för havsmiljön. Det är främst målen Ingen övergödning och Grundvatten av god kvalitet som berörs. Vi har nyligen tagit fram allmänna råd och handbok om enskilda avlopp. Ytterligare vägledning för att kommunerna ska kunna tillämpa de nya riktlinjerna föreslås i den fördjupade utvärderingen av miljökvalitetsmålen. Resultatet från de diskussionsgrupper vi genomfört visar också att vägledning om enskilda avlopp är efterfrågat. Samtidigt visar undersökningen att vi har svårt att nå ut med stöd och råd till kommunerna. Vi avser därför att genomföra en samordnande tillsynskampanj kring tillämpningen av reglerna om enskilda avlopp.”

Det huvudsakliga problemet med enskilda avlopp när det gäller havsmiljö är övergödningen. Enskilda avlopp bidrar med i storleksordningen 10 % av utsläppen av fosfor till Östersjön och Västerhavet. Andra huvudsakliga källor är jordbruket, avloppsreningsverk och industrin. Fördelningen varierar dock mellan de olika vattendistrikten. Utsläpp från enskilda avlopp har också hälsoskyddsaspekter.

Arbetet med att åtgärda enskilda avlopp varierar mycket mellan kommunerna. I och med det stora antalet verksamhetsutövare och den tillsynsmetodik som varit vanligast i kommuner har tillsyn av enskilda avlopp varit mycket tidskrävande och åtgärdstakten relativt låg sett till antal små avlopp i landet. En utgångspunkt för kampanjen var att det ansågs finnas samordningsvinster och effektivitetsvinster att göra på att bedriva en nationell tillsynskampanj och sprida exemplen på tillsynsmetodik för att öka åtgärdstakten.

År 2006 kom ny vägledning från Naturvårdsverket i form av nya allmänna råd för små avlopp (Naturvårdsverkets allmänna råd för små avloppsanordningar för hushållspillvatten, NFS 2006:7), detta följdes upp med en handbok till de allmänna råden som publicerades 2008. Med stöd av Havsmiljöanslaget genomfördes under åren 2007-2008 ett 20-tal forsknings- och utvecklingsprojekt för förbättrad kunskap kring och tillsyn av små avlopp inom ramen för en stor satsning: ”Renare avlopp ger friskare hav”.

För att kraftsamla kring små avlopp, nå ut med det nya vägledningmaterialet och för att öka åtgärdstakt av de små avloppen planerade Naturvårdsverket en tillsynskampanj för enskilda avlopp för åren 2010 och 2011. Med anledning av flytt av ansvar för små avloppsfrågor till Havs och vattenmyndigheten avslutades kampanjen tidigare än planerat, vilket innebar att kampanjen varade till 30 juni 2011. Samtliga kommuner och länsstyrelserna bjöds in att delta i kampanjen. Kampanjen inriktades på:

- Kommuner med övergödningssproblematik där enskilda avlopp står för en relativt stor del av påverkan. Grunden för inriktningen är *Aktionsplan för havet* och *Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram* inom ramen för vattenförvaltningen. Eftersom

kampanjen delvis drevs med pengar från havsmiljöanslaget lades särskild fokus på att rekrytera havsnära kommuner med övergödningsproblematik till kampanjen.

- De värsta avloppen, till exempel enskilda avlopp med WC som saknar längre gående rening än slamavskiljning.

Naturvårdsverkets roll var dels att stödja kommuner i genomförandet av lokala kampanjinsatser och dels att göra nationella informationsinsatser. Inom kampanjen tog man fram manualer, vägledning och information till kommuner. Bland annat togs information fram för att ge stöd i att vidareförmedla information till fastighetsägare, i kontakt med medier och i att anordna informationsträffar. Det genomfördes två seminarier: uppstartsmöten i fem städer och seminarier för erfarenhetsutbyte i två städer. Det var också en del av kampanjen att prova nya metoder för tillsynsvägledning, till exempel genom ett webbaserat forum och kampanjcoacher. En uppföljning av kommuners arbete i kampanjen skulle göras årsvis med en webbenkät till kommuner innan kampanjen påbörjades och efter ett år av kampanjen. Uppdraget som nu genomförts omfattade en uppföljning av det andra avslutande året av kampanjen. Resultat från samtliga enkäter har sammanställts och resultatet har jämförts med resultatet från tidigare år för att möjliggöra en uppföljning av kampanjens mål. Dessutom ställdes ett mindre antal frågor för att utvärdera kampanjens metodik och verktyg för att överföra erfarenhet till framtida nationella tillsynsinsatser.

Kampanjens syfte och mål

Huvudsyftet var att genom en kampanj kraftsamla så att utsläppen av näringsämnen från enskilda avlopp till havsmiljön minskar. Viktiga aspekter ansågs också vara övergödning i sötvatten samt hälsoskydd.

Huvudmålet för projektet var att genomföra en tillsynskampanj för enskilda avlopp under 2010 och 2011. Fokus för kampanjen skulle vara enskilda avlopp i områden som har stor påverkan på havsmiljön där varken anslutning till kommunalt VA eller gemensam VA-anläggning är aktuellt. Kampanjen skulle leda till att utsläppen av näringsämnen från enskilda avlopp till havsmiljön minskar.

Följande mål sattes för kampanjen:

1. Öka summan av antalet tillstånds- och anmälningsärenden för enskilda avlopp per år totalt i de deltagande kommunerna med 40 % jämfört med 2009.
2. Få med 50 % av kommunerna i kampanjen.
3. Få med 80 % av de havsnära kommunerna söder om Gävle.
4. 90 % av kommunerna som deltagit i kampanjen upplever att de fått bra stöd från Naturvårdsverket i kampanjen.
5. Få med alla länsstyrelser som har någon kommun med i kampanjen.
6. Efterlämna metodik och goda exempel som gör att åtgärdstakten för enskilda avlopp ökar på längre sikt.

Kampanjens metodik

Kampanjens huvudsakliga tillsynsverktyg var information som det strategiska styrmedlet för att åstadkomma en förändring hos verksamhetsutövarna och där möjlighet finns att nå många med lite resurser. Det stöd som togs fram i kampanjen för kommuner och de aktiviteter kommuner förväntades utföra i kampanjen hade därför fokus på information som tillsynsverktyg.

I tillsynskampanjen satsade Naturvårdsverket dels på att genomföra olika informationsinsatser via de nationella mediekanalerna och via intresseorganisationer och dels på att tillhandahålla stöd till kommunerna för att genomföra tillsynsinsatser och informationsinsatser direkt gentemot fastighetsägare med dåliga avlopp. Syftet var att höja kunskapen hos fastighetsägarna med små avlopp om deras påverkan på miljön och möjligheter till åtgärder.

Kommunerna förväntades genomföra informationsinsatser lokalt och bjuda in till möten för fastighetsägare med undermåliga små avlopp, där fastighetsägarna skulle få möjlighet att träffa flera av de relevanta aktörerna för att åtgärda sitt avlopp, däribland miljökontoret, VA-huvudmannen, entreprenörer och leverantörer.

En del ny stödmaterial togs fram av Naturvårdsverket, men avsikten var också att kampanjen i stor utsträckning skulle möjliggöra erfarenhetsutbyte mellan kommuner samt att sprida goda exempel från och till deltagande kommuner.

Kampanjens genomförande

Tillsynskampanjen genomfördes som ett projekt från april 2009 till juni 2011. Inom ramen för projektet gjordes en förstudie med bland annat samråd med länsstyrelser och ett tiotal kommuner. Kampanjen genomfördes av en projektgrupp bestående av en projektledare, en informatör samt en administratör som genomförde det huvudsakliga arbetet med stöd av konsultinsatser för vissa delar. Stöd fanns också på Naturvårdsverket i form av en jurist och en sakhandläggare. Andra viktiga delar av projektets organisation var styrgruppen samt externa referenspersoner.

Ett informationskit och en kampanjmanual för kommuner togs fram och kommuner rekryterades att delta under hösten 2009. Av deltagande kommuner förväntades att de skulle

- Utse en kontaktperson för tillsynskampanjen
- Svara på Naturvårdsverkets enkäter om resursåtgång, antal ärenden, genomförda aktiviteter med mera.
- Delta i ett regionalt uppstartseminarium om kampanjen i januari/februari 2010
- Delta i ett seminarium för erfarenhetsutbyte under hösten 2010
- Arrangera minst ett informationsmöte för fastighetsägare enligt kampanjkonceptet.

Genom att delta i kampanjen erbjuds kommunerna möjlighet att

- Delta i seminarier och möta andra kommuner, bilda nätverk och utbyte erfarenheter kring tillsyn av små avlopp
- Få stöd i form av inspektörscoach
- Få stöd i form av kampanj- och vägledningsmaterial via Naturvårdsverkets webbplats
- Tillgång till material och diskussioner på kampanjens webforum.

Nytt stöd och vägledningsmaterial som togs fram av Naturvårdsverket för kampanjen var

- Infoblad till fastighetsägare "rött, gult, grönt avlopp"
- En "illustrationsbank" med illustrationer för kommuners kommunikationsmaterial
- Informationsinsatser i nationella media

- Framtagande av en kampanjmanual med stöd i genomförande av lokala media- och informationsinsatser; inklusive mallar för pressmeddelande, intervjuguide för mediakontakt.

Naturvårdsverkets insatser för att stödja kommuner, erbjuder möjligheter att skapa nätverk och sprida information omfattade

- Regionala seminarier för uppstart av kampanjen (5 orter, feb 2010)
- Regionala seminarier för erfarenhetsutbyte (2 orter, oktober 2010)
- Utskick av e-post nyhetsbrev (månadsvis)
- Webforum som samtliga kommuner fick inloggning till. Forumet innehöll rapporter, vägledningsmaterial och annat material samt ett diskussionsforum för kommuner, länsstyrelser och Naturvårdsverket
- Frågaexperten funktion på webforumet
- Anställning av kampanjcoach för att stödja kommuner i kampanjarbetet.

Kampanjen genomfördes dels med stöd av Havsmiljöanslaget och dels från Naturvårdsverkets anslag. Aktiviteten i kampanjen var som störst under det första året eftersom det var under detta år seminarierna genomfördes och medieinsatserna var som intensivast. Ytterligare en anledning att kampanjinsatser trappades ned under 2011 och att kampanjen avslutades tidigare än planerat var flytt av ansvar för sakområdet små avlopp till den nybildade Havs- och vattenmyndigheten.

Genomförande av uppföljningen

Enkät utskick

Uppföljningen omfattar de tre enkäter riktade till kommuner eller förbund som deltagit i kampanjen och som genomfördes mars 2010, mars 2011 och april 2012. Enkätundersökningarna 2010 och 2011 genomfördes av annan konsult och resultatet har sammanställts och levererats till Naturvårdsverket. Resultaten har inte tidigare analyserats.

För att uppdatera kontaktlistan inför enkäten för 2011 skickades det ut en epost ett antal veckor innan enkätutskicker till handläggaren på den senaste kontaktlista från kampanjen. Detta följdes upp för samtliga kommuner och förbund för att säkerställa att rätt person sedan skulle få enkäten. Enkäten för 2011 genomfördes som en webenkät, såsom tidigare år. Inbjudan skickades ut 12 april 2012 till samtliga kommuner som deltagit i kampanjen. Kontaktpersonerna fick 3 veckor på sig att svara. En påminnelse skickades till de kommuner som inte svarade inom ursprunglig svarstid och enkäten var tillgänglig i ytterligare två veckor. Genomförandet av enkäten i april 2012 skedde något senare under året än den som genomfördes för 2010, under 2011. Det var också drygt tio månader efter det att kampanjen egentligen avslutades eftersom kampanjen avslutades ett halvår tidigare än planerat.

Utformning av enkät för slutuppföljning

Urban Water, i samråd med Havs- och vattenmyndigheten, tog fram en enkät baserat på tidigare års enkäter för uppföljning av kampanjen efter det att kampanjen avslutats. Enkäten finns i bilaga 1 och består av frågor av tre typer

1. Frågor för att kvantifiera kommuners tillsyns- och tillståndsarbete med små avlopp.
2. Frågor för att kvantifiera vilka av kampanjens verktyg som användes av deltagande kommuner.
3. Frågor för att göra en mindre utvärdering av kampanjens metodik.

Utrymme fanns för kommuner att som en del av frågorna av typ 2 och 3 lämna mer ingående synpunkter och kommentarer.

Enkätundersökningen som nu genomförts är baserad på enkäterna som skickats ut tidigare år. Enkäten som genomfördes för 2009 och som utgör en basmatning omfattade frågor av typ 1. Samma frågor ställdes även i enkäterna för 2010 och 2011. För uppföljningen av arbetet under första året av kampanjen (enkät för 2010) kompletterades enkäten med ett antal frågor för att kvantifiera hur kampanjens verktyg använts i kommuners arbete, dessa frågor fanns även med i enkäten för 2011.

Frågor av typ 3 tillkom för den slutliga enkät som nu genomförts för att göra en mindre utvärdering av kampanjen som helhet. Frågorna i denna del utformades efter den enkät som genomfördes som en del av Tillsyns- och föreskriftsrådets utvärdering av tillsynsvägledning avseende Miljöbalken (2007).

Samtliga enkäter skickades ut i början på året för att samla uppgifter om kommuners arbete under kalenderåret innan.

Sammanställning av svaren, tolkning av målen

Enkätsvaren för 2011 har sammanställts och en jämförelse av data har gjorts med enkätsvaren från tidigare år. Jämförelserna mellan frågor av typ 1 har gjorts på kommunnivå och sedan sammanställts för att ge en generell bild för Sverige. För frågor av typ 2 har jämförelserna gjorts på en sammanställning av resultat för varje fråga för alla kommuner som svarat antingen för 2010 eller för 2011. Utvärderingen (frågor typ 3) har sammanställts för alla kommuner som svarat för 2011.

Formuleringen av det första målet i kampanjen som gäller antalet tillstånds- och anmälningsärenden per år i deltagande kommuner har varit olika i olika dokument för kampanjen. Den formulering som återges oftast och som har kommunicerats med kommunerna är följande:

”Öka summan av antalet tillstånds- och anmälningsärenden för enskilda avlopp per år totalt i de deltagande kommunerna med 40 % i slutet av 2011 jämfört med 2009.”

Målet anses tvetydigt och därför har följande uppföljning och jämförelse av totala antal ärenden i kommunerna gjorts på kommunnivå för att ge följande siffror:

- Andel (%) av kommunerna med > 20 ökning 2009 jämfört med 2010
- Andel (%) av kommunerna med > 40 ökning 2009 jämfört med 2011

Här presenteras även:

- Andel (%) av kommunerna med en ökning i antal ärenden
- Andel (%) av kommunerna med en minskning i antal ärenden
- Genomsnittlig procentuell ökning/minskning 2009 jämfört med 2010 och 2009 jämfört med 2011
- Spridning av procentuell ökning/minskning 2009 jämfört med 2010 och 2009 jämfört med 2011.

Svarsfrekvens för enkäter

Enkäten för basmatningen (år 2009) samt efter första året (år 2010) besvarades av cirka 70 % av deltagande kommuner och förbund (se tabell 1). Enkäten för 2011 besvarades av betydligt färre deltagare än tidigare års enkät, endast 55 %. Den lägre svarsfrekvensen kan förklaras med att kampanjens sista år innebar betydligt mindre aktivitet från Naturvårdsverket och att kampanjen avslutades vid halvårsskiftet med anledning av flytt av ansvar för sakfrågan till den nya Havs- och vattenmyndigheten. Kontaktpersonen hade ändrats för drygt en tredjedel av kommunerna, vilket också kan förklara den sämre svarsfrekvensen, eftersom den nya handläggaren möjligtvis inte har varit med i arbetet med små avlopp under kampanjtiden.

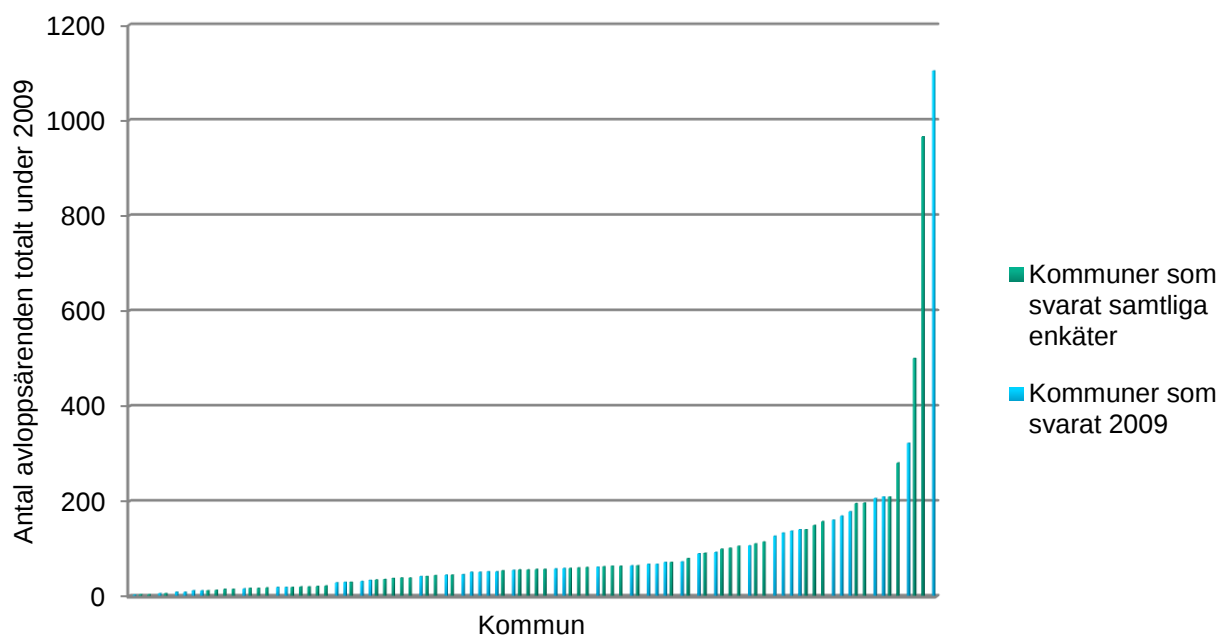
Tabell 1 Svarsfrekvens för enkätundersökningarna för år 2009, 2010 och 2011, antal svar för samtliga år är antal kommuner eller förbund som svarat på enkät det året och föregående år/åren.

År	2009	2010	2011
Antal kommuner som besvarat årets enkät	97	93	75
Antal kommuner som besvarat samtliga enkäter		77 (2009 och 2010)	55 (2009, 2010 & 2011)

Enkät svar som ingår i uppföljningen

Endast 40 % (55 stycken) av kommunerna svarade på samtliga enkäter, dessa kommuner motsvarar drygt 20 % av landets kommuner (se bilaga 4 för en lista över kommuner). Antalet som svarade skiljde sig stort mellan de två första åren och sista året. Den låga svarsfrekvens innebär att jämförelserna kan göras för färre än hälften av kommunerna som deltagit i kampanjen. Kommuner är väldigt olika i sina förutsättningar och omfattning av arbetet med små avlopp. Även om det är färre än hälften av de deltagande kommunerna som besvarat samtliga enkäter, visar en mindre analys att dessa kan anses vara representativa för de kommuner/förbund som deltagit i kampanjen. Analysen omfattade en jämförelse av svar till ett antal frågor för gruppen som svarat på samtliga enkäter med övriga kommuner. Detta kan även visas bildligt, se figur 1 där spridning av totala antal avloppsärenden visas.

Eftersom de kommuner som svarat på samtliga enkäter anses vara representativa för kommuner som deltagit i kampanjen baseras uppföljning av målet om totala antal avloppsärenden på svar från dessa 55 kommuner. Även jämförelserna av trender i antal av olika ärenden samt personalresurser har gjorts baserat på de 55 kommuner som svarat på samtliga tre enkäter. För att få en jämförelse av antal ärenden totalt har en summering av totala antal ärenden 2009, 2010 och 2011 gjorts för dessa 55 kommuner.

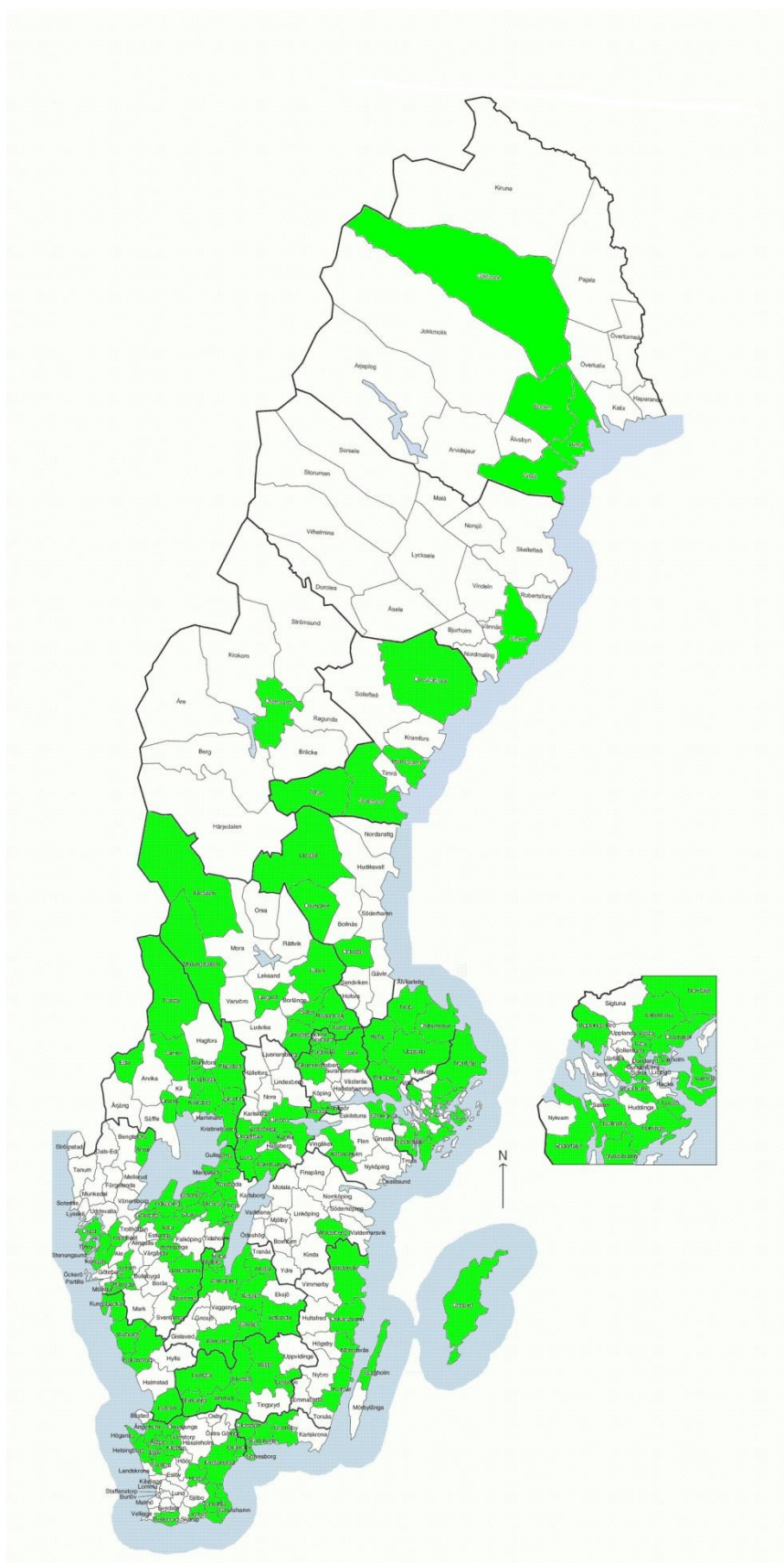

Figur 1 Spridning av svaren från kommuner om totala antal avloppsärenden under 2009 i enkät för 2009. Kommuner som svarat på samtliga enkäter visas med blå stapel, övriga kommuner visas med röd stapel.

Kampanjens resultat – måluppföljning

Mål 2,3 och 5 – Deltagande kommuner och län

135 kommuner deltog i kampanjen vilket motsvarar drygt 47 % av Sveriges 290 kommuner (se karta i figur 2, samt lista i Bilaga 2). Målet att få med minst 50 % av kommuner i kampanjen uppnåddes därför inte. Vissa kommuner ingår tillsammans med andra kommuner i ett förbund som har deltagit i kampanjen. Av totalt 70 kustkommuner söder om Gävle deltog strax över hälften (37 stycken), vilket innebär att inte heller målet om att få med minst 80 % av havsnära kommunerna i kampanjen uppnåddes. Samtliga kustkommuner deltog inte i kampanjen i två av de 10 län med kustkommuner söder om Gävle. Minst en kommun från samtliga län deltog i kampanjen, men bara åtta av de 21 länsstyrelser deltog (se Bilaga 3).

Figur 2 Kommuner som deltagit i tillsynskampanjen Små avlopp Ingen skitsak.

Mål 1 – Öka antalet avloppsärenden

För de 55 kommuner som svarat på samtliga enkäter minskade antalet avloppsärenden totalt med 11 % mellan 2009 och 2010, men ökade med drygt 10 % under 2011 jämfört med 2009 (se tabell 2). Detta är långt ifrån målet att öka antal ärenden med 40 % 2011 jämfört med 2009. Den största ökningen var i antalet anmälningar utan WC, vilket inte var i linje med kampanjens inriktning att fokusera på de värsta avloppen. Av de tillståndsärenden som hanterades ökade andelen som var för ändring av befintliga anläggningar än för nyinrättningar över de tre åren. Detta innebär att flera ärenden var för åtgärd av befintligt avloppsutsläpp än för prövning av nya utsläpp.

Många befintliga hus saknar avloppstillstånd och därmed kan en del av ärendena för nyinrättningarna också vara åtgärd av befintligt utsläpp. Det är tyvärr inte möjligt att skilja ut ärenden för helt nya hus från åtgärder för befintliga hus i gruppen andel nyinrättning. Trenden med ökad andel åtgärd av befintligt avlopp kan därför vara betydligt större än siffrorna visar. Antalet avlopp som inte uppfyllde kraven och som kommuner fick vetskap om minskade 2011 jämfört med 2010. Tyvärr finns inga siffror för detta för 2009. Anledningen till minskningen är förmodligen att arbetet med inventering och åtgärder går i vågor på kommuners miljökontor. Ett år med mycket aktivitet för inventering av fastigheter följs av ett år med uppföljning. 2010 upptäcktes flera avlopp som inte uppfyllde kraven, 2011 hanterades flera tillstånds och anmälningsärenden.

Det totala antalet tillstånds- och anmälningsärenden motsvarade ungefär det antalet avlopp som kommuner fick vetskap om som inte uppfyllde kraven under både 2010 och 2011 (tabell 1). Eftersom det kan förväntas att det tillkommer nya hus med enskilda avlopp framöver, och det kan antas att en viss tidsfördröjning finns mellan att bristfällig avlopp upptäckas och åtgärdas, bör det totala antalet ärenden fortsätta att öka under åren framöver.

En av kampanjens inriktningar var att få kommuner att fokusera på de värsta avloppen. De värsta avloppen är de med WC ansluten och utan längre gående rening än slamavskiljare. Det är därför anmärkningsvärt att ökningen under perioden 2009 till 2011 i antal ärenden som gällde anmälningar utan WC (185 st) var nästan lika stort som ökningen i antal tillståndsärenden (200 st) (tabell 2). Som andel är ökningen ännu mer anmärkningsvärd och antyder att kommuner inte har prioriterat de värsta avloppen, åtminstone inte i den utsträckning som ingick i kampanjens inriktning.

Tabell 2 Antal ärenden totalt i de 55 kommuner som besvarat samtliga 3 enkäter, antal har rundats av till närmaste 5-tal.

År	2009	2010	2011
Antal tillståndsärenden	3975	3730	4175
Andel för nyinrättning (% av antal tillståndsärenden)	60	50	45
Andel för ändring av befintlig (% av antal tillståndsärenden)	40	50	55
Anmälningar utan WC	465	155	650
Anmälningar om ändring	445	485	645
Totala antal tillstånds- och anmälningsärenden	5205	4620	5680
Antal avlopp som fick vetskap om att de inte uppfyllde kraven	N/A	6375	5670

Antal avloppsärenden på ett år skiljde sig stort mellan kommuner med en variation mellan 3 och 1421 ärenden. Spridningen var ungefär lika stort alla tre åren och genomsnittligt antal ärenden var 92 ärenden 2009, 84 ärenden 2010 och 102 ärenden 2011.

Kommunernas deltagande inom kampanjen hade olika effekt på antalet avloppsärenden. Detta visas genom att den procentuella ökningen eller minskning i antalet avloppsärende skiljde sig stort mellan kommuner, och spannet ökade för jämförelsen 2009-2011 jämfört med 2010-2011 (tabell 3). Om jämförelsen av trender i totala antal ärenden gjordes för varje enskild kommun var det drygt 30 % av kommunerna som uppfyllde målet att öka antalet avloppsärenden med minst 40 % för 2011 jämfört med 2009 (tabell 4). Flera kommuner (42 %) uppnådde delmålet av en 20 % ökning under 2010 jämfört med 2009. I drygt 50 % av kommuner rapporterades en ökning i antal avloppsärenden för 2011 jämfört med 2009.

Tabell 3 Procentuell ökning eller minskning i antal avloppsärenden totalt i de 55 kommuner som besvarat samtliga 3 enkäter.

År	2009 jmf med 2010	2009 jmf med 2011
Genomsnittlig procentuell ökning/minskning (%)	+8	+24
Spridning av procentuell ökning/minskning (%)	-67 till +105	-84 till +385

Tabell 4 Trend i antal avloppsärenden totalt i de 55 kommuner som besvarat samtliga 3 enkäter.

År	2009 jmf med 2010	2009 jmf med 2011
Procent av kommuner > 20 % ökning	42	-
Procent av kommuner > 40 % ökning	-	30
Procent av kommuner med ökning	57	49
Procent av kommuner med minskning	43	42

Kommuners insatser – personresurser och typ av insats

Personresurser (i antal anställda) totalt på de 55 kommunerna för små avlopp, för tillsyn och provning, ökade med 35 % 2010 jämfört med 2009 (tabell 5), men är i genomsnitt mindre än 1 heltidsanställd på varje kommun. Personresurser totalt 2011 var fortfarande fler än under 2009, men hade minskat jämfört med 2010. Ökningen i personresurser skedde främst inom tillsyn, personresurser för provning var oförändrat 2011 jämfört med 2009. Detta trots att antalet avloppsärenden ökade med 10 % 2011 jämfört med 2009, vilket tyder på en ökad effektivitet i hantering av tillstånds- och anmälningsärenden, även om skillnaden inte är så stor.

Tabell 5 Personresurser (antal anställda) i de 55 kommuner som besvarat samtliga 3 enkäter. Antal har avrundats upp närmaste 5-tal.

År	2009	2010	2011
Personresurser – provning	25	28	25
Personresurser – tillsyn	15	26	24
Personresurser - totalt	40	54	49

Det fanns även en tydlig förändring i vilka insatser olika kommuner har gjort de olika åren (se tabell 6). Flera kommuner genomförde inventeringar, VA-planering och särskilda informationsinsatser under 2010 och 2011. Särskilda informationsinsatser var i de flesta fall någon sorts informationsmöte. De flesta kommuner genomförde ett möte under kampanjens första år vilket reflekteras i den höga andel som svarat att de genomfört informationsinsatser under 2010. Andelen kommuner som handlagt anmälningsärenden har minskat under åren 2010 och 2011 jämfört med 2009 (tabell 6), men antalet anmälningsärenden har ökat totalt sett under samma period (tabell 2). Det kan förväntas att antal ärenden (anmälnings eller tillståndsärenden) ökar först ett till två år efter informations- eller inventerings insatser. Detta eftersom det kan ta tid för fastighetsägare att göra en anmälan eller söka tillstånd efter att de fått information om eller krav på att åtgärda avloppet.

Tabell 6 Andel (%) av kommuner som gjort olika insatser. Baserat på andelen av kommuner som svarat för detta år.

År	2009	2010	2011
Tillståndsprövning	98	97	95
Handläggning av anmälan	85	80	72
Inventering genom platsbesök	52	65	73
Inventering genom enkätutskick	31	40	45
VA-planering	40	43	51
Särskilda informationsinsatser	32	76	45

Andel kommuner som genomfört inventeringar ökade under 2010 och andelen var ännu större 2011. Ett av kampanjens syfte var att belysa olika sätt att arbeta mer effektivt med tillsyn av små avlopp: dels genom information och media, men också genom mindre tidskrävande sätt att inventera avlopp, exempelvis genom enkätutskick eller via telefonsamtal. Inventering genom platsbesök som tidigare varit vanligast är tidskrävande och med tanke på det stora antal enskilda avlopp i landet kommer åtgärdandet av de undermåliga avloppen ta många år ifall denna metod är huvudspåret. Detta syfte - att öka effektivitet i tillsynsarbetet - verkar inte ha haft något större genomslag hos kommunerna eftersom andel kommuner som angett att de genomfört inventering genom platsbesök fortfarande är betydligt större än andel kommuner som genomfört inventering genom enkät. Dessutom har andelen ökat med mer än 20 procentenheter under de två åren, medan andel som genomfört inventering genom enkät ökat med mindre än 15 procentenheter. Oavsett de öknings som har skett domineras kommuners insatser fortfarande av att hantera inkommande anmälningar av olika slag och tillståndsansökningar. Förhoppningsvis fortsätter ökningen i antalet ärenden kommande år, och andelen kommuner som tillämpar mer resurseffektiva inventeringsmetoder fortsätter att öka.

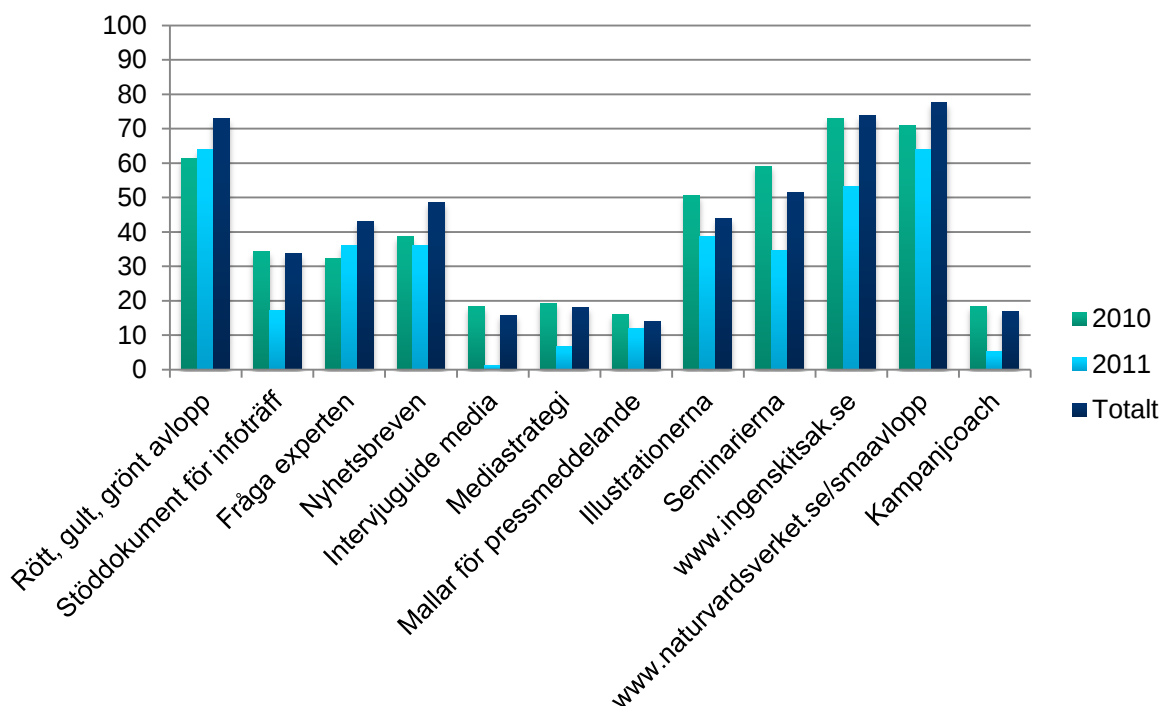
Hur kommuner har använt sig av kampanjens verktyg

Som deltagare i kampanjen förväntades av kommunerna att de skulle genomföra en informationsträff enligt den modell som benämnts "avloppslördag". 61 % av kommuner som svarat på enkäterna angav att de genomfört en informationsträff enligt modellen. Av de som genomfört en informationsträff ansåg 90 % att det underlättat deras tillsynsarbete. I kommentarerna till denna fråga angav ett 20-tal kommuner att de genomförde en minimässa enligt kampanjens modell, flera av dessa i samarbete med närliggande kommuner. Men många fler kommuner hade ordnat en eller flera infoträffar riktade till fastighetsägare i ett särskilt

område inom vilket inventering skulle ske eller hade skett. Andra aktiviteter inkluderade att delta på andra bomässor eller årsmöten för till exempel LRF eller en förening för ett fritidshusområde eller hade en utställning på biblioteket. För de kommuner som inte hade ordnat en informationsträff angav de flesta att det var med anledning av personalbrist eller personalomsättning, men några av de mindre kommunerna sa sig sakna underlag eller entreprenörer som kunde ställa ut.

Det var även tänkt att kommunerna skulle öka sina mediekontakter för att på ett effektivt sätt nå ut till många med information om små avlopp. 64 % av kommunerna ansåg att mediekontakter hade underlättat deras tillsynsarbete. Tyvärr så samlades det inte in uppgifter om kommuner som genomförde medieinsatser. En del kommuner kommenterade att även den nationella medieuppmärksamhet som kampanjen fick hade effekt på deras lokala arbete och underlättade att skapa förståelse hos fastighetsägare.

De verktyg som använts av flest kommuner var det material som togs fram för att användas direkt av kommuner i tillsyns- och mediearbetet: illustrationerna och bladet för fastighetsägare att bedöma sin avloppsanordning (*rött, gult, grönt avlopp*) (se figur 3). Flera kommuner efterfrågade mer sådant material i sina kommentarer, såsom mallar för inventeringsblanketter och beslut. Även Naturvårdsverkets och kampanjens hemsidor användes av fler än 70 % av kommunerna, dessutom var seminarierna välbesökta och uppskattade. Däremot användes inte verktygen för mediearbetet i någon stor utsträckning. Cirka hälften av kommunerna hade använt sig av nyhetsbrev och seminarierna.

Figur 3 Procent av samtliga kommuner som svarat på enkäterna som använt sig av olika stödmaterial som tagits fram eller stödinsatser som utförts i kampanjen.

Figur 3 ger en tydlig bild av vilka av stödverktyg som använts mest och visar att en viktig källa för att hämta information är den centrala myndighetens hemsida. Det visar även att en större andel av kommunerna har använt sig av verktygen under kampanjens först år än under 2011. Även forumet som skapades för kampanjen har använts i ganska stor utsträckning. Om detta var för att

besöka och delta i forumet eller att hämta dokument framgår inte av enkätsvaren eller kommentarerna.

Feedback om kampanjen

Generellt var kommentarerna från kommunerna om kampanjen som helhet mindre positiva. Många kommuner ansåg att det behövdes ett större fokus på vägledning i prövning och de mer traditionella formerna av tillsyn. Kampanjens fokus på bara information som tillsynsverktyg ansågs vara en förenkling av verkligheten - det är en generell uppfattning att ytterst få fastighetsägare åtgärdar sitt avlopp efter enbart informationsinsatser. För stöd i tillsynsarbetet som kommer efter en första informationsinsats fanns lite att hämta från kampanjen. Det kan läsas in i kommentarerna att kommuner generellt skiljer sig från Naturvårdsverket i sin uppfattning att informationsinsatser är ett tillsynsverktyg med stora möjligheter att effektivisera tillsynsarbetet. Av de områden där ytterligare tillsynsvägledning efterfrågats återkom i svar från flera kommuner bland annat:

- Bedömning av gamla anläggningar
- Tillvägagångssätt i tillsynsarbete
- Tydligare lagstiftning
- Bedömningsgrunder för teknik
- Tydligare centrala vägledning om kretslopp och övergödning.

Flera kommuner önskade ett större fokus på kretslopp i kampanjen och ansåg det olyckligt att kampanjen fokuserade endast på ett av miljömålen, övergödning.

Det fanns en del ljuspunkter bland kommentarerna. Många kommuner upplevde att de genom en nationell satsning fått stöd för ökade tillsynsinsatser för små avlopp och respekt för deras arbete. Även ute i samhället upplevdes att Naturvårdsverket hade lyckats lyfta frågan. Medieinsatserna och det informationsmaterial som togs fram såsom bladet ”rött-gult-grönt avlopp” ansågs vara ett bra första steg och det uttrycktes förhoppningar om att detta kommer att följas av mer vägledning i form av verktyg för tillsyn.

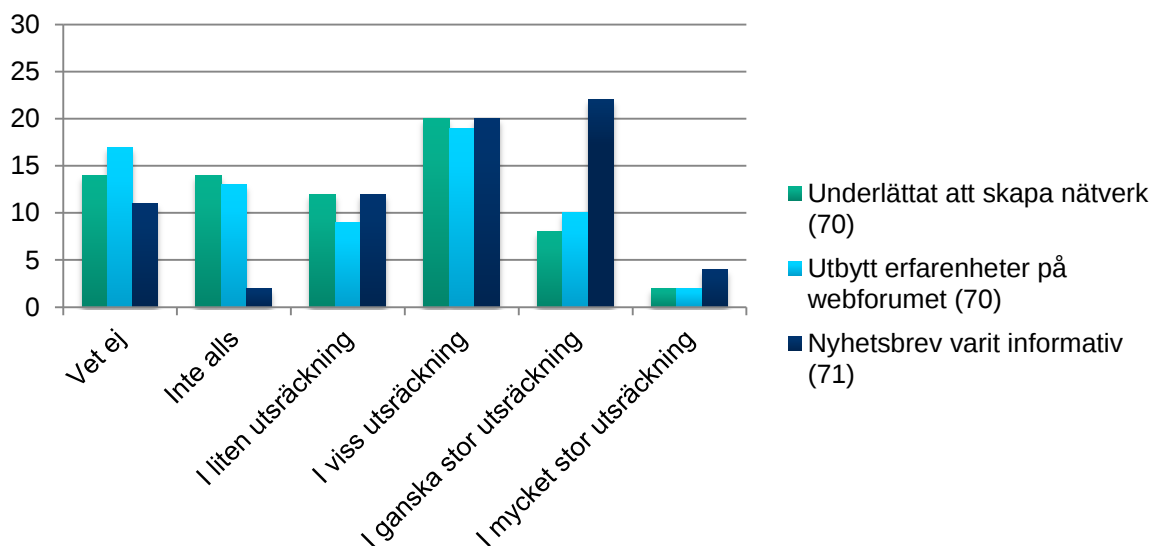
Det var inte bara Naturvårdsverkets insatser som ansågs bristfälliga, även bristen på engagemang från länsstyrelserna fick en del kritiska röster. Ett flertal kommuner ansåg att länsstyrelserna bör vara mer engagerade i tillsynsvägledningen för små avlopp generellt och i tillsynskampanjen i synnerhet. Denna reflektion får också stöd i siffror, då endast åtta av de 21 länen deltog i kampanjen (se Bilaga 3).

Utvärdering av kampanjen

Ett av kampanjens mål var att 90 % av kommunerna som deltagit i kampanjen skulle ha upplevt att de fått ett bra stöd från Naturvårdsverket i kampanjen. Denna fråga ställdes i enkäten för 2010 och av de 84 som svarade upplevde 72 kommuner (86 %) att de fått ett bra stöd av Naturvårdsverket. Därmed uppnåddes inte heller det fjärde målet av kampanjen. Ett antal frågor ställdes till kommunerna i den avslutande enkäten för att få en mer nyanserad bild av kommunernas uppfattning av kampanjen och Naturvårdsverkets insatser. De första frågorna gällde i vilken utsträckning kampanjen har bidragit till bättre samordning (figur 4). Kommunerna ansåg att nyhetsbrevet som skickats ut en gång i månad var det verktyg som i störst utsträckning bidragit till bättre samordning och spridning av information. Generellt var uppfattningen att kampanjen i ganska liten utsträckning underlättade för dem att skapa

nätverk. Detta trots att Naturvårdsverkets insatser omfattade uppstartsseminarierna som hölls i fem städer samt ett webforum som skapades för att etablera en kontaktyta för inspektörer samt möjliggöra erfarenhetsutbyte. Programmet i uppstartsseminarierna var medvetet luftigt för att ge tid till spontana möten mellan deltagarna, dessutom fanns tid i programmet för att diskutera samarbetsmöjligheter med närliggande kommuner. På webforumet ordnades en särskild online mötestid vid ett tillfälle för ”live” diskussioner, men få kommuner anslöt sig till diskussionerna. Flera, mer regionala möten kan möjligtvis underlätta skapandet av nätverk, men de större mötena som samlar många kommuner kan ge möjlighet att träffa kommuner med liknande förutsättningar från olika delar av landet. Att använda diskussionsforum i tillsynsarbete och som en möjlighet för dialog mellan kommuner och mellan kommuner och centrala myndigheter är ganska nytt och bör provas vid fler tillfällen.

Att få likartad tillsyn och prövning av små avlopp i landet är en stor utmaning eftersom samtliga kommuner berörs men i väldigt olika utsträckning och med väldigt olika förutsättningar. Det var Naturvårdsverkets avsikt med kampanjen att främja den nationella utvecklingen av tillsyn av små avlopp genom att sprida goda exempel och skapa möjligheter för erfarenhetsutbyte mellan kommunerna. Att kommunerna uppskattade nyhetsbrevet mest antyder att kommunerna lägger stor vikt vid stöd och vägledning från den centrala myndigheten. Det är en fortsatt utmaning för de centrala och regionala myndigheterna att skapa aktiviteter och plattformar som leder till bättre samordning och utbyte av erfarenheter. Men en ännu större utmaning är att hitta en balans i det stöd som den centrala myndigheten erbjuder och det stöd som erbjuds i de regionala nätverken. I vissa regioner finns ett välutvecklat och strukturerat erfarenhetsutbyte medan tillsynsvägledning och stöd i form av nätverk i andra regioner är obefintliga. En möjlighet är att använda nätverken för att kommunicera med kommuner kring hur tillsynsvägledning ska utformas och vilka roller och ansvar den ansvariga centrala myndigheten, länsstyrelser och kommuner kan ha.

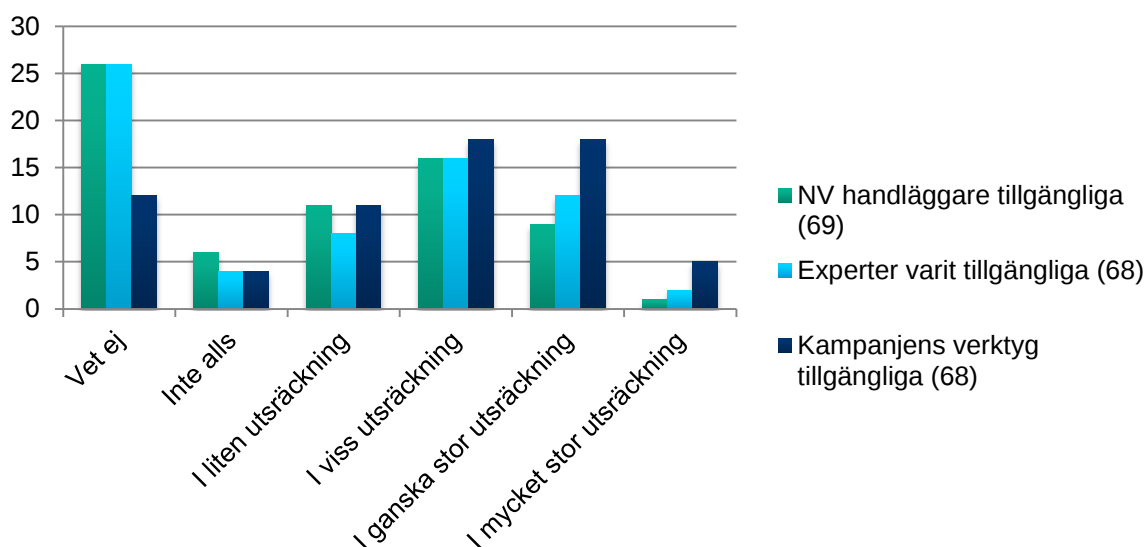

Figur 4 Kommuners uppfattning av i vilken utsträckning kampanjen har bidragit till bättre samordning (antal svar i parentes).

Det ställdes tre frågor om kommunernas uppfattning om i vilken utsträckning kampanjens funktioner har varit tillgängliga (se figur 5). Detta gällde tillgänglighet hos Naturvårdsverkets handläggare samt experterna som anlätades att svara på kommuners frågor på webforumet och tillgänglighet av kampanjens verktyg.

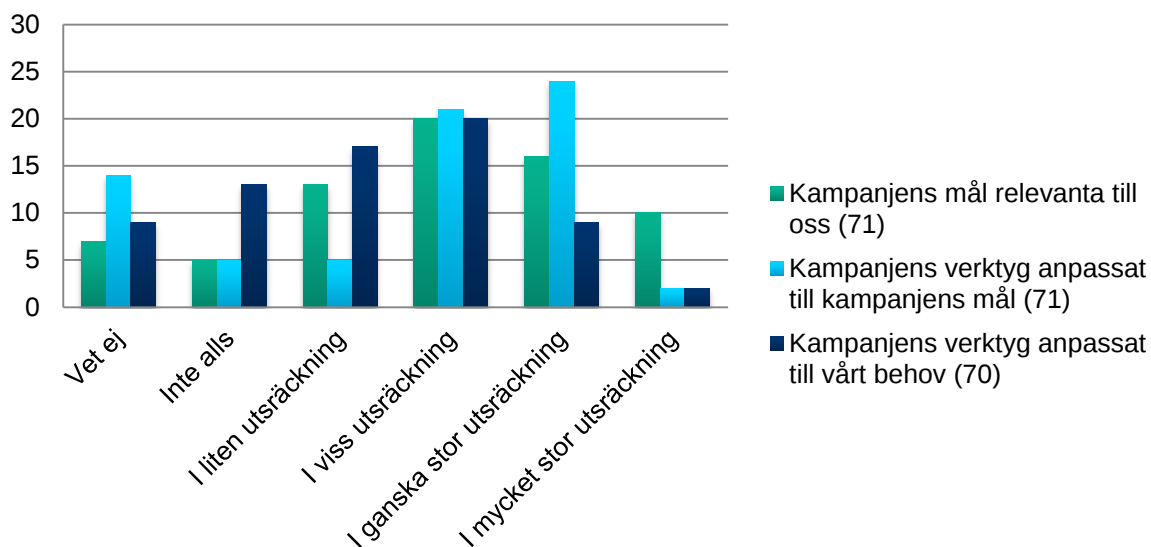
En stor andel av kommunerna svarade att de inte visste om Naturvårdsverkets handläggare eller de andra experterna som anlätades var tillgängliga. Detta kan tolkas som att de inte har försökt att nå handläggarna eller experterna och kan därför inte svara på dess tillgänglighet. Alternativt kan det tolkas som att de inte vetat att experter eller handläggare har funnits som resurs i kampanjen. Svårighet att nå handläggare kommenterades av två kommuner som en del av övriga kommentarer i enkäten, i övrigt fanns inga flera särskilda kommentarer om tillgänglighet av experter eller handläggare.

Flest kommunerna hade uppfattningen att kampanjens verktyg var tillgängliga i viss eller ganska stor utsträckning. Detta reflekteras också i statistiken i figur 3, där en hög andel (i procent) av kommuner använt sig av de olika verktygen.

Figur 5 Kommuners uppfattning av i vilken utsträckning kampanjens funktioner har varit tillgängliga (antal svar i parentes).

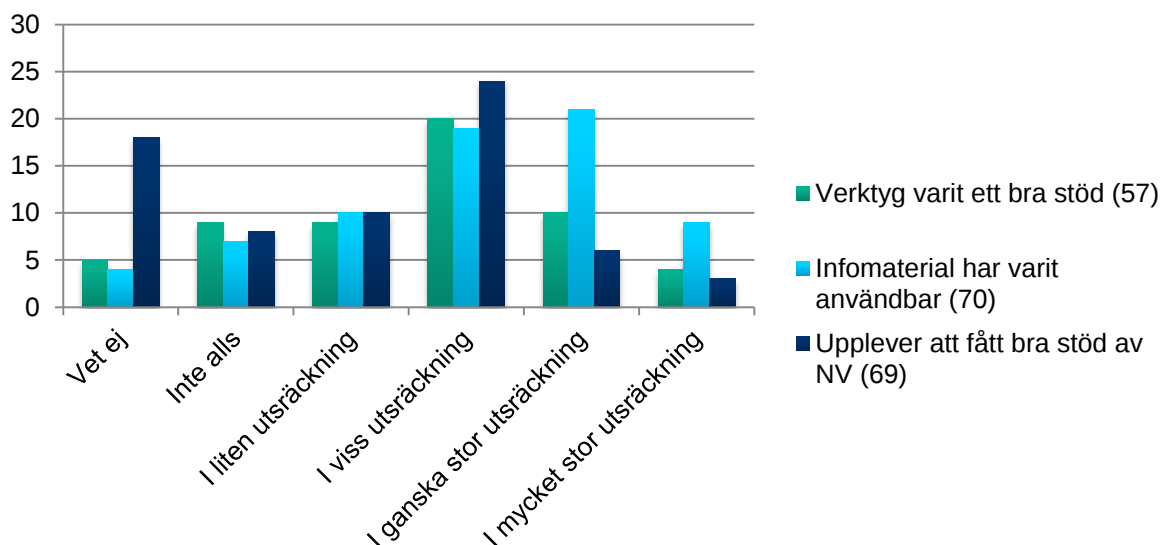
Det ställdes tre frågor till kommuner om i vilken utsträckning kampanjens mål och verktyg har varit relevanta i deras arbete med små avlopp. Resultatet presenteras i figur 6. De flesta kommuner ansåg att kampanjens verktyg var i viss eller ganska stor utsträckning anpassade till kampanjens mål. Däremot ansåg en stor andel av kommunerna att kampanjens mål och verktyg endast i liten eller viss utsträckning var relevanta för eller anpassade till deras behov. Flera kommuner ansåg att kampanjens verktyg inte alls var anpassade till deras behov än de kommuner som ansåg att verktygen var i ganska stor eller mycket stor utsträckning anpassade till deras behov. Dessa resultat tolkas som ett svagt betyg för kampanjens utformning som helhet. Att utforma en tillsynskampanj anpassad till ett stort antal kommuner med så olika behov och utgångspunkt är en svår uppgift, men resultaten tyder på att förstudien som gjordes som inledning till kampanjen inte var tillräcklig för att utforma en tillsynskampanj riktad till samtliga av landets kommuner.

Figur 6 Kommuners uppfattning av i vilken utsträckning kampanjens mål och verktyg har varit relevanta till er kommun (antal svar i parentes).

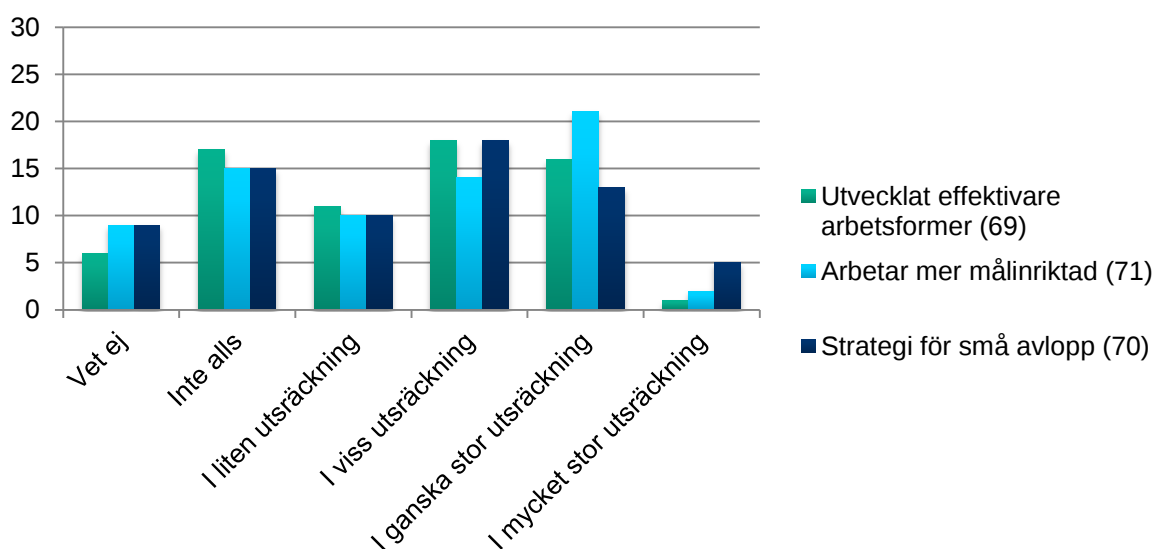
Efter ett år av kampanjen svarade nästan 90 % att de upplevt att de fått ett bra stöd från Naturvårdsverket i kampanjen. För att få en mer nyanserad bild av om kommunerna uppfattat att de fått ett bra stöd av Naturvårdsverket i kampanjen ställdes tre frågor. Vid slutet av kampanjen svarade flest kommuner att de bara i viss utsträckning upplevt att de fått ett bra stöd av Naturvårdsverket (figur 7). Men det var också många kommuner som svarade att de inte visste om de fått ett bra stöd. En förklaring till att så många kommuner svarade att de ej vet kan vara att ansvarige handläggare har ändrats för relativt många kommuner. Detta gäller den höga svarsfrekvensen för "vet ej" för många av frågorna. Det kan möjligtvis också förklaras med att kommuners upplevelse av kampanjen under 2011 eftersom insatser under det sista året trappades ned och kampanjen avslutades tidigare än planerat. Ändå är detta ett svagt betyg för kampanjen som helhet.

Mer än hälften av kommunerna ansåg att infomaterialet varit användbart i viss till stor utsträckning. Verktygen ansågs ha varit ett mindre stöd i deras arbete än informationsmaterialet.

Figur 7 Kommuners uppfattning av i vilka utsträckning kampanjen har varit ett stöd i deras arbete (antal svar i parentes).

De sista tre utvärderingsfrågorna gällde kommuners uppfattning av hur kampanjen har bidragit till deras arbete med små avlopp. Dessa frågor kan ses som en uppföljning av den sista av kampanjens mål (mål nr 6), att efterlämna metodik och goda exempel som gör att åtgärdstakten för enskilda avlopp ökar på längre sikt. Knappt hälften av de kommuner som svarade på enkäten anser att kampanjen i viss utsträckning eller mer har lett till att de utvecklat effektivare arbetsformer, arbetar mera målinriktat eller utvecklat en strategi för små avlopp (se figur 8). Svaren tyder på att kampanjen inte har efterlämnat tillräcklig metodik som gör att kommuner kommer att jobba på ett sätt som innebär en ökad åtgärdstakt.

Figur 8 Kommuners sammanfattande uppfattning av kampanjens bidrag till deras arbete.

Slutsatser

Uppföljningen visar att ingen av de fem kvantifierbara målen som satts upp inför kampanjen uppfylldes. Kommuner och länsstyrelser anslöt sig inte till kampanjen i den utsträckning som de utsatta målen och för de kommuner som anslöt sig så ökade inte antalet ärenden i den takt som förväntades.

Kampanjens huvudsakliga tillsynsverktyg var information som det strategiska styrmedlet för att åstadkomma en förändring hos verksamhetsutövarna. Kommunerna har i viss utsträckning använt sig av denna strategi. En stor andel av kommunerna har ordnat informationsträffar för fastighetsägare, och anser att dessa informationsträffar i större utsträckning har hjälpt deras tillsynsarbete än de mediekontakter de haft. En majoritet av kommunerna angav att informationsträffarna genomfördes i samband med inventering av ett särskilt område och inte efter modellen som presenterades för kampanjen (avloppslördag). Statistik om metoder som använts, antal av olika ärendetyper samt kommunernas kommentarer antyder att kommunerna har fortsatt att arbeta med tillsyn av små avlopp i princip med samma metodik som innan kampanjen: med fokus på inventering och uppföljning av varje enskild fastighet. Även om kampanjen har föranlett kommuner att jobba mera strukturerat och målinriktad så kan det inte anses att kampanjen har bidragit till att kommunerna i någon större utsträckning använder sig av ny tillsynsmetodik som kan leda till en ökad takt i åtgärd av små avlopp.

Vissa stödmaterial, illustrationerna och bladet 'rött, gult och grönt avlopp' har använts i stor utsträckning och kommunerna har i utvärderingen ansett att detta material har varit ett stöd i deras arbete. När det gäller insatser för att skapa en plattform för samarbeten och erfarenhetsutbyte uppskattade kommunerna informationsutskick från Naturvårdsverket i större utsträckning än de seminarier som ordnades och webforumet som skapades. I kommentarerna efterfrågades mer och tydligare "tillsynsvägledning" från den centrala myndigheten. Enskilda avlopp finns i samtliga kommuner i Sverige, men det finns stora variationer i kommuners förutsättningar när det gäller arbetet med små avlopp. Det är därför ett område som det är särskilt svårt att skapa en tillsynskampanj för som passar alla.

I projektbeskrivningen för kampanjen anges att en förstudie gjordes i samband med utformningen av kampanjen, men enligt utvärderingen ansåg kommunerna generellt att kampanjens mål och verktyg inte var anpassade till deras behov. Den centrala myndigheten, men även länsstyrelserna behöver vara mera lyhörda gentemot de lokala myndigheternas behov. Samtidigt behöver kommuner vara mera lyhörda för ny tillsynsmetodik och villiga att själva pröva och utveckla ny tillsynsmetodik och sedan dela med sig av sina erfarenheter.

En mer systematisk erfarenhetsåterföring, med regionala nätverk och aktivare länsstyrelser skulle ge återkoppling och möjligheter för spridning av tillsynsverktyg och metodik. Det skulle också ge möjlighet till en återkoppling till länsstyrelser och den nationella aktören om det stöd som kommunerna behöver.

Det fanns ändå några ljuspunkter från kampanjen. Många kommuner upplevde att de genom en nationell satsning fått stöd för ökade tillsynsinsatser för små avlopp och respekt för sitt arbete. Även ute i samhället upplevdes att Naturvårdsverket har lyckats lyfta frågan. Medieinsatserna och det informationsmaterial som togs fram såsom bladet "rött-gult-grönt avlopp" ansågs vara ett bra första steg och det uttrycktes förhoppningar om att detta kommer att följas av mer vägledning i form av verktyg för tillsyn.

Referenser och litteratur

Lindberg, A-K. 2006. Att lära av inspektörers erfarenheter, En undersökning av inspektionsverksamheten i elva kommuner. Naturvårdsverket Rapport 5600.

Tillsyns- och föreskriftsrådet, 2007. Utvärdering av tillsynsvägledning avseende Miljöbalken. Rapport för Tillsyns- och föreskriftsrådet.

Bilaga 1

Enkät för uppföljning 2011

Frågorna som även fanns med i enkät för 2009 samt 2010 markeras med **

Frågorna som även fanns med i enkät för 2010 markeras med *

Webbenkät för uppföljning av tillsynskampanj Små avlopp – ingen skitsak

Detta är en webbenkät för uppföljning av tillsynskampanjen Små avlopp – ingen skitsak. Syftet är att ta reda på ert arbete med små avlopp under 2011. Vi vill att ni svara för ert arbete för hela året även om kampanjen avslutades vid halvårskiftet på central nivå i samband med att ansvaret för små avloppsfrågor överfördes till Havs- och vattenmyndigheten

Ni har svarat på två liknande enkät tidigare år; en enkät skickades ut innan kampanjen, samt en i mars 2011 för att följa upp ert arbete under 2010. Frågorna 1-15 i denna enkät är de samma som tidigare år. Med resultat av samtliga enkät kan vi följa upp målen för kampanjen. Vi har lagt till ytterligare frågor på slutet av denna enkät för att kunna göra en utvärdering av kampanjens metodik. Svara gärna på samtliga frågor.

När vi i enkäten refererar till förbund menar vi kommuner som gått ihop för att tillsammans lösa tillsynsuppgifterna inom respektive kommun.

Datum för när enkäten senast ska vara slutförd är 3 maj 2012.

Om du har frågor kring innehållet i enkäten så går det bra att kontakta:

Jane Hjelmqvist eller Christina Zetterström

CIT Urban Water Management

E-post: christina.zetterstrom@cit.chalmers.se eller jane.hjelmqvist@cit.chalmers.se

Telefon: 08-645 03 55 eller 070-617 6122

**Din kommun/förbund

**Ditt namn

**Din e-postadress

Frågor

****Hur många tillstånd för enskilda avlopp utfärdade ni i kommunen/förbundet under 2011?**

****Hur många tillståndsansökningar för enskilda avlopp inkom till kommunen/förbundet under 2011?**

****Gör en uppskattning i procent (%) hur många av de tillstånd som inkommit som gäller nyinrättning av avloppsanordning (ett helt nytt avlopp) och hur många som gäller tillstånd för en avloppsanordning där det finns en befintlig anläggning?**

Tillstånd till nyinrättning av avloppsanordning (%)	
Tillstånd till ändring av befintlig avloppsanordning (%)	

****Hur många anmälningar om anläggning av avloppsanläggning utan WC-anslutning inkom till kommunen/förbundet under 2011?**

****Hur många anmälningar om ändring av befintlig avloppsanläggning inkom till kommunen/förbundet under 2011?**

****Hur många fastigheter med befintligt utsläpp har åtgärdats under 2011 genom anslutning till det kommunala nätet eller till en gemensamhetsanläggning för avlopp?**

***Hur många fastigheter med avlopp som inte uppfyller kraven fick ni vetskap om under 2011? T.ex. genom inventering.**

****Hur mycket personresurser användes för området enskilda avlopp under 2011? Gör en uppskattning inom respektive område och svara i antal tjänster. T ex 1,25 vilket är en heltidstjänst och en fjärdedelstjänst. Informationsinsatser läggs in under tillsyn.**

A) för prövning	
B) för tillsyn	
C) totalt	
En heltid (100%) är enligt er hur många timmar per år?	

****Vilka insatser inom tillsynsområdet enskilda avlopp har ni genomfört under 2011?**

Du kan välja flera svarsalternativ.

- ☐ Tillståndsprövning
- ☐ Handläggning av anmälan
- ☐ Inventering genom platsbesök
- ☐ Inventering genom enkätutskick
- ☐ VA-planering
- ☐ Särskilda informationsinsatser:

****Hur många klagomål hade ni 2011 som var relaterade till enskilda avlopp?**

- ☐ Inga klagomål
- ☐ 1-5
- ☐ 6-30
- ☐ 31-100
- ☐ > 100

***Har ni genomfört en informationsträff enligt kampanjens koncept (se kampanjmanual)?**

Ja (beskriv gärna hur det gick och vad det har lett till?)

Nej, varför inte?

***Har informationsträffarna bidragit till att underlätta ert tillsynsarbete?**

JA NEJ

***Har mediakontakterna bidragit till att underlätta ert tillsynsarbete?**

JA NEJ

***Vilken/vilka andra informationsinsatser har ni genomfört och i så fall varför?**

***Vilka av dessa stöd har ni använt er av?**

Rött, gult, grönt avlopp
Stöddokument för anordning av infoträff
Fråga experten
Nyhetsbrev
Intervjuguide media "Bemötande"
Mediastrategi
Mallar för pressmeddelande
Illustrationerna
Seminarierna
www.ingenskitsak.se
www.naturvardsverket.se/smaavlopp
Kampanjcoach

Följande frågor berör kampanjens metodik. Frågorna är utformade så att vi kan göra en utvärdering av kampanjen och dra lärdomar inför framtida tillsynskampanjer. Svara genom att ange på skalorna, 0 - vet ej, 1 - inte alls upp till 5 - i mycket stor utsträckning. Ni har också möjlighet att kommentera era svar längst ned.

16. Samordning – I vilken utsträckning uppfattar du att kampanjen har bidragit till bättre samordning

1 2 3 4 5 | Vet ej

*Informationsträffar har underlättat för vår kommun att skapa nätverk med andra kommuner
 På webforumet små avlopp ingen skitsak har vi kunnat utbyta erfarenheter av tillsynsarbete
 Nyhetsbrevet har varit ett bra verktyg för att veta vad som händer i kampanjen

17. Tillgänglighet – I vilken utsträckning uppfattar du att kampanjens funktioner var tillgänglig

	1	2	3	4	5	Vet ej
Naturvårdsverkets handläggare var tillgängliga för att ge vägledning i samband med kampanjen						
Experter (fråga-experten funktionen) var tillgängliga för att svara på sakfrågor						
Kampanjens verktyg var lätta att få tillgång till						

18. Kommunikativ – I vilken utsträckning var kampanjens mål och verktyg relevant till er kommun/förbund

	1	2	3	4	5	Vet ej
Kampanjens mål var relevant för vår kommuns arbete med små avlopp						
Kampanjens verktyg var anpassat till kampanjens mål						
Kampanjens verktyg var anpassat till vår kommuns behov						

19. Stöd – I vilken utsträckning har kampanjen varit ett stöd i ert arbete med tillsyn av små avlopp

	1	2	3	4	5	Vet ej
Kampanjens verktyg har varit ett bra stöd i vår kommuns tillsynsarbete för små avlopp						
Kampanjens informationsmaterial/informationsverktyg har kunnat användas i vårt tillsynsarbete						
*Jag upplever att jag har fått ett bra stöd från Naturvårdsverket i kampanjen						

20. Din sammanfattande uppfattning av kampanjens bidrag till ert arbete med tillsyn av små avlopp

	1	2	3	4	5	Vet ej
Kampanjen har bidragit till att vår kommun har utvecklat effektivare arbetsformer för tillsyn av små avlopp						
Kampanjen har bidragit till att vi nu arbetar mer målinriktad med tillsyn av små avlopp						
Kampanjen har bidragit till att vi nu har en strategi för att se till att de värsta små avloppen åtgärdas						

21. *Kommentera gärna dina svar från frågorna 16 – 20, angående kvalitetsaspekter av tillsynskampanjen. Skriva gärna andra synpunkter om kampanjens upplägg och genomförande.

Tack för er medverkan!

Bilaga 2

Lista över kommuner som deltog i kampanjen

Alvesta	Hörby	Olofström	Töreboda
Aneby	Jönköping	Orust	Ulricehamn
Arboga	Kalmar	Oskarshamn	Umeå
Askersund	Karlshamn	Ovanåker	Upplands-Bro
Avesta	Karlstad	Perstorp	Uppsala
Bjuv	Katrineholm	Piteå	Vallentuna
Boden	Klippan	Ronneby	Vara
Borgholm	Kristianstad	Sala	Varberg
Botkyrka	Kristinehamn	Simrishamn	Vaxholm
Bromölla	Kumla	Skara	Vetlanda
Degerfors	Kungsbacka	Skinnskatteberg	Värmdö
Eda	Kungsör	Skövde	Värnamo
Enköping	Kungälv	Smedjebacken	Västervik
Fagersta	Laholm	Solna	Växjö
Falkenberg	Laxå	Stenungsund	Ystad
Falun	Lekeberg	Stockholm	Åmål
Filipstad	Lerum	Storfors	Ånge
Forshage	Lessebo	Strängnäs	Åstorp
Gagnef	Lidköping	Sundbyberg	Åtvidaberg
Gotland	Lilla Edet	Sundsvall	Älmhult
Grums	Ljungby	Sunne	Älvdalen
Grästorp	Ljusdal	Svalöv	Ängelholm
Gullspång	Luleå	Säter	Örebro
Gällivare	Malung-Sälen	Sävsjö	Örkelljunga
Götene	Mariestad	Södertälje	Örnsköldsvik
Habo	Markaryd	Sölvesborg	Östersund
Haninge	Mullsjö	Tibro	Österåker
Hedemora	Munkfors	Tierp	Östhammar
Helsingborg	Mölnadal	Tjörn	
Herrljunga	Mönsterås	Tomelilla	
Hjo	Norberg	Torsby	
Håbo	Norrtälje	Tranemo	
Härnösand	Nynäshamn	Trelleborg	
Härryda	Nässjö	Tyresö	
Höganäs	Ockelbo	Täby	

Bilaga 3

Lista över länsstyrelser som deltog i kampanjen

Västra Götaland

Halland

Värmland

Jönköping

Östergötland

Västmanland

Uppsala

Örebro

Bilaga 4

Lista över kommuner som svarade på samtliga enkäter

Aneby	Sunne
Boden	Säter
Borgholm	Sävsjö
Bromölla	Tierp
Enköping	Torsby
Falkenberg	Tranemo
Falun	Umeå
Filipstad	Upplands-Bro
Gotland	Vallentuna
Hedemora	Vara
Helsingborg	Varberg
Herrljunga	Vetlanda
Höganäs	Värmdö
Hörby	Värnamo
Jönköping	Västervik
Kalmar	Växjö
Karlstad	Åmål
Kristianstad	Ånge
Kungsbacka	Åstorp
Lerum	Åtvidaberg
Lilla Edet	Ängelholm
Ljusdal	Österåker
Mölnadal	
Mönsterås	
Nässjö	
Ockelbo	
Ovanåker	
Skara	
Skinnskatteberg	
Smedjebacken	
Stenungsund	
Stockholms stad	
Sundsvall	

